Lietas Nr. C04195610
Lietas arhīva Nr. SKC-0157-14

SPRIEDUMS

Rīgā 2014.gada 27.novembrī

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments šādā sastāvā:

tiesnesis referents A.Keišs
tiesnesis V.Jonikāns
tiesnesis N.Salenieks

izskatīja rakstveida procesā civillietu sakarā ar maksātnespējīgās sabiedrības ar ierobežotu atbildību „ALKANTRA" administratora kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 26.aprīļa spriedumu maksātnespējīgās sabiedrības ar ierobežotu atbildību „ALKANTRA" prasībā pret akciju sabiedrību „Rietumu Banka" par līgumsoda apmēra samazināšanu.

Aprakstošā daļa

[1] Akciju sabiedrība (turpmāk AS) „Rietumu Banka" un sabiedrība ar ierobežotu atbildību (turpmāk SIA) „ALKANTRA" 2006.gada 20.jūnijā noslēgušas kredīta līgumu Nr.172/2006. Atbilstoši minētajam līgumam AS „Rietumu Banka" izsniegusi SIA „ALKANTRA" aizdevumu 10 800 000 EUR (7 590 283,2 Ls) daudzdzīvokļu dzīvojamā kompleksa „Zelta rasa" būvniecībai Mārupes pagastā. Aizdevuma atmaksas termiņš, pusēm vienojoties, noteikts 2009.gada 20.jūnijs. AS „Rietumu Banka" un SIA „ALKANTRA" 2006.gada 10.jūlijā un 2007.gada 26.martā noslēgušas vienošanās par grozījumu izdarīšanu kredīta līgumā Nr.172/2006.

AS „Rietumu Banka" 2009.gada 8.maijā, pamatojoties uz kredīta līguma 20.2., 20.3., 20.5.1. un 20.5.14.punktu, paziņojusi SIA „ALKANTRA" par vienpusēju atkāpšanos no kredīta līguma un pieprasījusi aizņēmējai desmit dienu laikā atmaksāt aizdevuma pamatsummu 10 100 439,67 EUR, procentus par aizdevuma lietošanu 324 827,56 EUR, līgumsodu par procentu maksājumu nokavējumu un komisijas naudu 6000,00 EUR.

Tā kā SIA „ALKANTRA" minētās summas desmit dienu termiņā neatmaksāja, AS „Rietumu Banka" 2009.gada 17.jūlijā vērsās tiesā ar pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu.

Ar Rīgas rajona tiesas tiesneša 2009.gada 23.jūlija lēmumu lietā Nr.3-12/3924/6 bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļautas SIA „ALKANTRA", /pers. B/ un /pers. C/ saistības pret AS „Rietumu Banka" aizdevuma pamatsummas 7 098 629,40 Ls, procentu 283 460,26 Ls un līgumsoda 914 737,91 Ls, kopā 8 296 827,57 Ls, samaksai, vēršot piedziņu uz ieķīlātajiem nekustamajiem īpašumiem un komercķīlu, kā arī nosakot kredītiestādei tiesības līdz lēmuma izpildei saņemt 6% gadā no bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļauto saistību pamatsummas.

[2] Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009.gada 11.decembra lēmumu pasludināts SIA „ALKANTRA" maksātnespējas process.

[3] Maksātnespējīgās SIA „ALKANTRA" administrators 2009.gada 14.decembrī Rīgas apgabaltiesā cēlis apvērsuma prasību par līgumsoda apmēra samazināšanu.

Prasības pieteikumā norādīts, ka SIA „ALKANTRA" 2008.gada 15.oktobrī un 2009.gada 26.janvārī informējusi AS „Rietumu Banka" par to, ka sakarā ar valsts ekonomikas straujo lejupslīdi un nekustamā īpašuma tirgus stagnāciju aizdevuma savlaicīga atdošana ir apdraudēta, un lūgusi pagarināt tā atmaksas termiņu. Prasītājas lūgumus kredītiestāde atstājusi bez ievērības. Tādējādi aizdevēja nedarīja neko, lai izvairītos no zaudējumu rašanās. Pagarinot aizdevuma atmaksas termiņu, zaudējumi nebūtu sasnieguši

tādus apmērus, kā šobrīd.

SIA „ALKANTRA" administratora ieskatā, AS „Rietumu Banka" pieprasītā līgumsoda 914 737,91 Ls apmērs ir pārmērīgs, salīdzinot ar iespējamiem kredītiestādes zaudējumiem. Tāpat pieprasītais līgumsoda apmērs 0,2% dienā jeb 73% gadā ir pārmērīgs, salīdzinot ar likumisko procentu likmi, banku kredītu un arī ar noguldījuma procentu likmi. Kredītiestādes prasītais un tiesas bezstrīdus kārtībā piedzītais līgumsods 914 737,91 Ls sastāv no divām summām: proti, 77 099,64 Ls - līgumsods par procentu maksājumu kavējumu par 269 dienām laika periodā no 2008.gada 20.novembra līdz 2009.gada 17.jūlijam, un 837 638,27 Ls - līgumsods par pamatsummas atmaksas kavējumu par 59 dienām laika periodā no 2009.gada 19.maija līdz 2009.gada 17.jūlijam. Kā īpaši pārmērīga ir atzīstama otrā summa, kas aprēķināta sakarā ar pamatsummas atmaksas kavējumu par 59 dienām.

Minēto apsvērumu dēļ administrators lūdzis tiesu samazināt AS „Rietumu Banka" pieprasīto līgumsodu 914 737,91 Ls līdz saprātīgam apmēram.

Prasība pamatota ar Civillikuma 1724.[1] un 1788.pantu.

[4] Ar Rīgas apgabaltiesas 2010.gada 1.septembra spriedumu maksātnespējīgās SIA „ALKANTRA" administratora prasība pret AS „Rietumu Banka" noraidīta.

[5] Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta, izskatījusi lietu sakarā ar maksātnespējīgās SIA „ALKANTRA" administratora apelācijas sūdzību, ar 2012.gada 26.aprīļa spriedumu prasību noraidījusi. Spriedums pamatots ar šādiem argumentiem.

[5.1] SIA „ALKANTRA" administrators nav apstrīdējis līgumsoda izcelšanās pamatu, proti, kredītlīgumu, ar kuru pielīgts līgumsods par saistību nepildīšanu vai nepienācīgu to pildīšanu. Tāpat administrators nav apstrīdējis līgumsoda apmēra aprēķināšanas metodiku un tā atbilstību kredītlīgumā noteiktajai likmei.

[5.2] Civillikuma 1724[1].pantā atspoguļota likumdevēja nostāja līgumsoda samazināšanas jautājumā un līgumsoda samazināšanas robežas, nosakot, ka samazinātā līgumsoda apmērs nedrīkst būt mazāks par otram līdzējam nodarītajiem zaudējumiem. SIA „ALKANTRA", /pers. B/ un /pers. C/ saistības pret AS „Rietumu Banka" veido kredīta pamatsumma 7 098 629,49 Ls, kas vairāk nekā 7 reizes pārsniedz līgumsoda summu 914 737,91 Ls. Līdz ar to apelācijas instances tiesa atzinusi, ka nav pamata līgumsoda apmēra samazināšanai.

[5.3] Apelācijas instances tiesa atsaukusies uz judikatūru, proti, uz Senāta 2008.gada 14.maija spriedumu lietā Nr.SKC-212/2008, no kura var secināt, kādās robežās noteiktais līgumsods ir atzīstams par samērīgu. Lai arī nepastāv vienots līgumsoda apmēra noteikšanas mehānisms, tomēr konkrētais līgumsoda apmērs, ko administrators lūdzis samazināt, nav atzīstams par pārmērīgu.

[5.4] Tāpat apelācijas instances tiesa atzinusi par nepamatotu administratora viedokli, ka kredītiestādei nav radušies zaudējumi, un līgumsods faktiski kalpo par netaisnas iedzīvošanās avotu. Pierādījumu tam, ka aizdevuma pamatparāds ir samaksāts un, ka kredītiestāde necieš zaudējumus, lietā nav. Arī apstāklis, ka līgumsods izveidojies salīdzinoši īsā laika periodā, pats par sevi nevar būt par pamatu tā samazināšanai, jo, lai atzītu, ka līgumsods ir pārmērīgs, tā apmēram ir jābūt nesamērīgam, salīdzinot ar galveno parādu.

[6] Par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 26.aprīļa spriedumu maksātnespējīgās SIA „ALKANTRA" administrators iesniedzis kasācijas sūdzību, kurā lūdzis to atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai šādu apsvērumu dēļ.

[6.1] Apelācijas instances tiesa pārkāpusi Civilprocesa likuma 193.panta piekto daļu un 432.panta ceturto un piekto daļu, jo nav atbildējusi uz apelācijas sūdzībā minēto argumentu, kādēļ AS „Rietumu Banka" prasītais līgumsoda apmērs uzskatāms par samērīgu, salīdzinot ar pieļauto aizdevuma atmaksas termiņa nokavējumu.

[6.2] Tāpat tiesa nav izpildījusi Civillikuma 1724.[1]panta prasības, jo nav izvērtējusi līgumsoda apmēra samērīgumu, salīdzinot to ar pamatparādu. Kredītiestādes prasītais līgumsods 0,2% dienā veido 73% gadā. Šāda likme ir pārmērīga, salīdzinot ar likumisko procentu un noguldījumu procentu likmi. Tāpat līgumsoda apmērs ir pārmērīgs, salīdzinot ar iespējamo zaudējumu apmēru, piemēram, savlaicīgi neatmaksāto naudas līdzekļu saprātīgu ieguldīšanu, izmantojot dažādus finanšu instrumentus (vērtspapīru tirgus, valūtas operācijas, riska kapitāla fondi utt.). Jo īpaši pārmērīgs ir līgumsods 897 638,27 Ls apmērā par parāda pamatsummas atdošanas 59 dienu nokavējumu.

[6.3] Nepamatota ir atsauce uz judikatūru, tas ir, uz Senāta 2008.gada 14.maija spriedumu lietā Nr.SKC-212/2008, jo minētais spriedums taisīts vēl pirms Civillikuma 1724.^{1}panta stāšanās likumīgā spēkā.

[7] Paskaidrojumos uz kasācijas sūdzību AS „Rietumu Banka" norādījusi, ka kasācijas sūdzība ir nepamatota un noraidāma.

Motīvu daļa

[8] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kas to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Augstākās tiesas Civillietu departaments atzīst, ka pārsūdzētais spriedums atceļams šādu apsvērumu dēļ.

[8.1] Pamatots ir kasācijas sūdzības arguments, ka apelācijas instances tiesa nav vispusīgi izvērtējusi to, vai kredītiestādes prasītā līgumsoda apmērs nav pārmērīgs, salīdzinot ar galveno parādu. Turklāt parāda pamatsummas apmērs nav vienīgais kritērijs, pēc kura izvērtējams pieprasītā līgumsoda apmēra samērīgums. Tikpat liela nozīme ir laika posmam, par kuru līgumsods aprēķināts, un citiem kritērijiem, piemēram, pārkāpuma radītajām ekonomiskajām sekām.

Uz tiesas pienākumu, pamatot piedzenamā līgumsoda apmēru, ir norādīts vairākos Senāta spriedumos, piemēram, 2008.gada 14.maija spriedumā lietā Nr.SKC-212/2008. Minētajā spriedumā akcentēta nepieciešamība līgumsoda piemērošanu izvērtēt arī no vispārējo tiesību principu, soda samērīguma un taisnīguma aspektiem.

Līdz ar to ir pamats secināt, ka apelācijas instances tiesa nav izvērtējusi to, vai līgumsods 837 638,27 Ls apmērā par pamatsummas atmaksas kavējumu par 59 dienām nav pārmērīgs, salīdzinot ar pieļautā nokavējuma termiņu.

[8.2] Kredītiestāde līgumsodu 897 638,27 Ls apmērā par pamatsummas atmaksas kavējumu aprēķinājusi par laika periodu no 2009.gada 19.maija līdz 2009.gada 17.jūlijam, tas ir, par laiku, kad tā vienpusēji jau bija atkāpusies no kredīta līguma. Tāpat arī līgumsoda aprēķins par procentu maksājumu kavējumu daļēji aptver laika periodu pēc 2009.gada 8.maija. Līdz ar to, izskatot lietu atkārtoti, apsverams jautājums vai šāds līgumsoda aprēķins atbilst Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 30.janvāra spriedumā lietā Nr.SKC-644/2013 norādītajam, proti, ka, kreditoram vienpusēji atkāpjoties no līguma, notiek paātrināta norēķināšanās par atlikušo parādu, kas līdz atmaksai turpina pastāvēt kopā ar tā nodrošināšanai dotu galvojumu vai ķīlas tiesībām, bet šajos apstākļos vairs nedarbojas līguma noteikumi par līgumsodiem. Tas nozīmē, ka pēc kredītiestādes vienpusējas atkāpšanās no kredīta līguma, noteikumi par līgumsodu vairs pusēm nav saistoši.

Kritēriji, kas ņemami vērā, nosakot samērīga līgumsoda apmēru, ir minēti Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatoru 2013.gada oktobra sanāksmē akceptētajā tiesu prakses apkopojumā „Tiesu prakse līgumsodu piemērošanā". Minētajā apkopojumā norādīts, ka tiesai, vērtējot līgumsoda samērīgumu, jāievēro ekvivalences principa īstenošana, lai izslēgtu pārmērīgu iedzīvošanos uz cita tiesisko attiecību dalībnieka neveiksmju vai neizdarības rēķina. Par kritērijiem, pēc kuriem izvērtējama ekvivalence, var kalpot:

a) samērs, kādā līgumsods ir ar saistības pārkāpuma mantiskajām sekām, tostarp radītajiem zaudējumiem,

b) naudas maksājumos jau noteiktie likumiskie procenti par sveša kapitāla lietošanu kā iespējamo zaudējumu kompensācija,

c) nozaru rentabilitāte, tas ir, cik lielu peļņu nes ieguldītie līdzekļi katrā konkrētā nozarē *(sk. apkopojuma kopsavilkuma tēžu 3.punktu 72.lappusē)*.

Tāpat var tikt ņemti vērā arī citi kritēriji, kas atspoguļoti dažādās tiesību zinātnieku publikācijās par līgumsodu apmēra izvērtēšanu *(sk., piemēram, Jānis Kubilis. Līgumsoda samērīguma un taisnīguma izvērtēšanas kritēriji // Jurista Vārds, 12.01.2010., Nr.2; sk. arī Kalvis Torgāns. Līgumu un deliktu tiesību problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 165.lpp.)*.

[9] Līdz ar to Augstākās tiesas Civillietu departaments secina, ka iepriekš minētie apstākļi liecina gan par procesuālo tiesību normu (Civilprocesa likuma 193.panta piektā daļa un 432.panta ceturtā un piektā daļa) pārkāpumu, gan arī par materiālo tiesību normu (Civillikuma 1724.^{1}pants) nepareizu piemērošanu. Līdz ar to pārsūdzētais apelācijas instances tiesas spriedums nav atzīstams par likumīgu un pamatotu, tādēļ tas atceļams.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu, Augstākās tiesas Civillietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012.gada 26.aprīļa spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnesis A.Keišs

Tiesnesis V.Jonikāns

Tiesnesis N.Salenieks